

ВІДНОСИНИ АСОЦІАЦІЇ ЧИ АСОЦІЙОВАНЕ ЧЛЕНСТВО

Реалізація правосуб'єктності Європейського Союзу здійснюється декількома шляхами. Одним з яких є можливість укладати міжнародні угоди як з міжнародними організаціями, так і з третіми країнами, тобто міжнародна договірна правоздатність ЄС. Різновидом угод, що укладаються між ЄС та третіми країнами є угоди про асоціацію.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що сьогодні досить часто ми чуємо словосполучення «держава – асоційований член ЄС», з правомірністю якого важко погодитися. У зв'язку з чим, вважаємо за доречне визначити зміст понять «асоціація», «асоційоване членство», «угода про асоціацію», провести між ними паралель, та встановити, про які ж відносити на справді йде мова, коли ми говоримо про асоціацію з Європейським Союзом.

Аналізом зазначених питань займалися О. Я. Трагнюк, Т. М. Анакіна, І. А. Березовська, В. І. Муравйова, Ю. В. Мовчан, Р. А. Петрова, О. М. Шпакович, І. В. Яковюк, А. Я. Капустін, С. Ю. Кашкін, А. О. Моїсеєв, Н. Б. та ін.

Асоціація – це добровільне об'єднання осіб або організацій для досягнення спільної господарської, політичної, культурної чи якої-небудь іншої мети; товариство, спілка [1]. Термін «асоціація» в міжнародному праві використовують для найменування об'єднань держав координаційного характеру, органи яких не мають наднаціональних повноважень. У цьому разі мова йде про різновиди міжнародних організацій. Такими є, наприклад, Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), Латино-американська асоціація інтеграції (ЛАІ) тощо. З другого боку, асоціації іменують об'єднання однієї чи кількох держав (або залежних країн/територій) з міжнародними організаціями та групами держав. Т. М. Анакіна дає декілька визначень «асоціації»: 1) специфічний правовий зв'язок неєвропейських країн і територій (наприклад, Гренландія, Нова Каледонія, Бермудські острови), залежних від окремих держав-членів ЄС (Великої Британії, Данії, Нідерландів, Франції) із Європейським Союзом. Завданням цього виду асоціації є підтримка економічного і соціально-

¹ Студентка 5 курсу ШКОЮУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

го розвитку цих територій, встановлення тісних економічних зв'язків між ними та Союзом в цілому; 2) правовий режим відносин між ЄС та третіми державами або міжнародними організаціями, що передбачає посилене співробітництво у значній кількості сфер предметної компетенції Союзу шляхом укладання міжнародного договору про асоціацію (наприклад, Угода про асоціацію з Україною) без членства у ЄС [2].

Членство у міжнародній організації – це відносини, коли суб'єкт бере на себе обов'язки та наділяється правами відповідно до статутних документів уповному обсязі. Іншими словами, членство в міжнародній міжурядовій організації визначається як відносини між суб'єктами міжнародного права, врегульовані системою погоджених і взаємозалежних норм, що стосуються порядку вступу до неї, підстав зупинення і припинення участі в організації, прав і обов'язків у ній, а також відповідальності цих суб'єктів як членів даної організації [3]. Такого роду членство в організації пропонується вважати повним, а всі інші види членства неповними (частковими) [4]. Таким чином, очевидно, що держави, які не взяли на себе зобов'язання за статутними документами, можуть мати окремі права, брати участь у засіданнях органів організації, отримувати певну інформацію лише в разі, якщо на те є згода відповідної міжнародної організації.

По закінченню Другої світової війни колоніальні країни не відповідали тим критеріям, що пред'являються до членів міжнародних організацій, але були зацікавлені в діяльності останніх. З метою вирішення цього питання було використано інститут асоційованого членства. Від повного членства в міжнародній організації асоційоване членство відрізняється відсутністю права у члена брати участь у голосуванні та бути обраним до виконавчих органів. Сьогодні відносини асоційованого членства мають місце в тих випадках, коли з тих чи інших причин повне членство в міжнародній організації тимчасово або постійно є неможливим. Таким чином, країни Східної Європи пройшли через етап асоційованого членства в Раді Європи.

На відміну від «асоціації», поняття «асоційованого членства у ЄС» є порожнім: цього формату стосунків із країнами-партнерами у Європейському Союзі не існує. Фактично цей термін використовується на національних рівнях у виступах членів урядів або голів держав, засобах масової інформації, рідше, в національному законодавстві, та не несе в собі жодного правового підґрунтя.

Щодо можливих статусів держав, що демонструє їх рівень взаємовідносин з Європейським Союзом, то на аплікаційній стадії країна набуває

статусу «держави-заявниці» (*applicantcountry*); країна, чию заявку на членство підтримали, статус – «держави-кандидата» (*candidatecountry*), а країна, що має перспективу членства в ЄС (відповідно до угод із Союзом), однак ще не подала заявки, зазвичай йменується «потенційною державою-кандидатом» (*potentialcandidatecountry*).

Поняття «асоційованого членства» відсутнє в установчих договорах ЄС (своєрідних конституційних актах Союзу), вони лише містять положення про асоціацію з «заморськими країнами і територіями», та передбачають можливість укладання спеціальних угод про асоціацію з третіми країнами та міжнародними організаціями. У цьому разі йдеться про асоційоване партнерство, що зводиться до запровадження різних форм економічної співпраці: приєднання до європейського єдиного ринку, утворення митного союзу чи зони вільної торгівлі з ЄС.

У Договорі про заснування ЄС правова концепція відносин асоціації закріплена у ст. 217. Зокрема, вона передбачає, що: «Союз може укладати з однією чи більше третіми країнами або міжнародними організаціями угоди про створення асоціації, які передбачають взаємні права і обов'язки, спільні дії і особливі процедури» [5]. Вказана характерна риса угод про асоціацію може свідчити про те, що кожна з таких угод повинна створювати хоча б мінімальну інституційну структуру, що не передбачено статтями 207 та 209 згаданого вище Договору. Сторони угоди повинні створити в рамках асоціації певні органи, які були б спроможні забезпечити ухвалення асоційованими країнами та Європейським Союзом спільних рішень, що дасть змогу ефективно керувати асоціацією та виконувати завдання, що ставляться перед нею. Спільні рішення органів асоціації приймаються з метою імплементації та подальшого розвитку угоди про асоціацію.

Інституційні механізми, які створюються в рамках угод про асоціацію третіх країн з ЄС, відрізняються один від одного, хоча, як правило, використовується подібна структура. Більшість угод про асоціацію передбачає створення парламентських органів з консультативним статусом, до яких належать представники Європейського парламенту та парламентів третіх країн.

У статті 217 не встановлюється конкретних вимог до угод про асоціацію. В ній лише говориться про те, що асоціація передбачає «взаємні права та обов'язки». Тим самим звертається увага на те, що загальною метою будь-якої асоціації з ЄС є створення правових рамок для приві-

лейованих відносин без визначення чітких правил щодо можливого змісту таких відносин.

Певнимчином дана прогалина заповнена рішеннями Суду ЄС, який встановив мінімальні та максимальні стандарти щодо змісту угод про асоціацію. Відповідно до цих вимог угода про асоціацію повинна сприяти участі третіх країн чи міжнародних організацій у системі співтовариства (тепер – Союзу). Тобто йдеться не про участь в інститутах ЄС, а передбачається участь у вторинному *acquiscommunitaire*. Таким чином, угода про асоціацію повинна як мінімум розширювати територію застосування вторинного законодавства ЄС. Проте з рішень Суду ЄС незрозуміло, наскільки може поширюватися дія права Євросоюзу на треті країни або міжнародні організації та чи існують якісь межі щодо змісту таких угод, як у випадках з міжнародними договорами, укладеними на засадах статей 207 та 209. Як зазначив Суд ЄС, межі угоди про асоціацію можуть сягати «усіх сфер, охоплених Договором про заснування ЄС». Презюмується, що при укладанні угод про асоціацію на засадах ст. 217, ЄС має такі широкі повноваження, що всі галузі, на які поширюється його компетенція в межах внутрішнього ринку, можуть стати об'єктом регулювання таких угод. Навіть рішення Суду ЄС можуть стати частиною угод про асоціацію, що призводить до поширення територіальної сфери дії таких рішень на треті країни, які є сторонами цих угод.

Угоди про асоціацію, на думку Т. М. Анакіної, доцільно класифікувати за метою укладання, оскільки саме вона обумовлює специфіку правової природи вказаного різновиду міжнародних договорів ЄС, визначає сферу застосування угоди та правовий статус сторін: (1) угоди, що укладаються з метою підготовки держави до набуття членства в ЄС (Угода про стабілізацію та асоціацію з Албанією 2006 р.); (2) угоди, що передбачають інтеграцію до Союзу як альтернативу членства в ньому (Угода про Європейський економічний простір 1992 р. з Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном); (3) угоди, що передбачають посилене співробітництво з неєвропейськими державами, що формально не можуть бути членами ЄС (Угода про асоціацію з Чилі 2002 р.). Угоди про асоціацію, що укладаються з метою вступу до ЄС, на відміну від угод, що не визначають цієї мети, зазвичай регулюють відносини сторін у відносно широким сферах співробітництва, характеризуються більшим ступенем впливу на правопорядок відповідних третіх держав, а також передбача-

ють більш жорсткі зобов'язання щодо адаптації законодавства та практики його застосування з *acquis* Союзу [6].

І. А. Березовська зазначає, що значний обсяг та неоднорідність практики створення Європейським Союзом асоціацій ускладнює їх класифікацію. Узагальнення найважливіших критеріїв, що характеризують асоціацію, дало змогу автору розрізнити три основні види асоціації, що використовуються ЄС, визначені на підставі географічного розташування асоційованих партнерів, правових засад, а також цілей асоціації, а саме: асоціація із заморськими країнами і територіями; асоціація як модель співробітництва з неєвропейськими країнами; асоціація з європейськими країнами [7].

В основі асоціації ЄС із заморськими країнами і територіями, ваданням яких є підтримка економічного та соціального розвитку останніх, лежить історично сформована політична та економічна залежність цих країн й територій від європейських держав. Правовий режим такої асоціації визначає Співтовариство в односторонньому порядку. Натомість юридична природа асоціації ЄС із третіми країнами та міжнародними організаціями є договірною.

Проводячи паралель між поняттями «асоційованого членства» в міжнародних організаціях, основою якого є обмежена участь асоційованого члена в статуті організації, та «відносини асоціації з ЄС», зрозуміло, що в останньому випадку не передбачається приєднання асоційованих країн чи міжнародних організацій до установчих документів Європейського Союзу. Відмінною рисою цієї асоціації є також наявність спеціального інституційного механізму: асоціація з ЄС не передбачає обмеженої участі асоційованих країн у діяльності органів Євросоюзу, а обов'язково супроводжується створенням окремих органів асоціації, у рамках яких і координується співробітництво сторін.

Керуючись вищенаведеними положеннями можна дійти висновку, що вживання термінів «асоціація», «відносини асоціації» та «асоційоване членство» як тотожних недопустимо. Аналіз установчих документів Європейського Союзу дає змогу нам з впевненістю говорити саме про відносини асоціації як відносини посиленої співпраці у визначених сферах між сторонами угоди.

Література:

1. Словник української мови: в 11 томах. – Том 1, 1970.

2. Анакіна Т. М. Асоціація як форма співробітництва Європейського Союзу з третіми державами / Т. М. Анакіна // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Національна академія правових наук України. – Х. : Право, 2013. – С.

3. Щокін Ю. Часткова участь у статуті міжнародної організації як права основа асоційованого членства суверенних держав // Вісник Академії правових наук. – 2001. – №4. – С. 62–75.

4. Свида Т. О. Міжнародна організація: поняття та види членства / Т. О. Свида // Юридичний вісник. – 2012. – №2. – С. 117–121.

5. Treaty on European union. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1993. Art. O.

6. Анакіна Т. М. Асоціація як форма співробітництва Європейського Союзу з третіми державами / Анакіна Т. М. // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. – Х., 2013. – С. 314–317/

7. Березовська, І. А. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з асоційованими країнами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Ірина Андріївна Березовська. – К., 2005. – 234 с.

Науковий керівник: канд. юрид. наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В. М. Ісакова

С. Г. Конончук¹

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*«...європейську інтеграцію слід було починати з культури,
посилюючи спільну ментальність народів Європи».*

Жан Моне

Багатоаспектний євроінтеграційний процес за своєю природою є унікальним явищем, який в часових рамках сягає понад п'ятдесят років.

¹ Студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.